

דבקות בלימוד תורת ה'

פרשת חוקת, (שיחה 2) – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה".
[הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

חז"ל חינוכו אותנו: "לעולם אל ימנע אדם את עצמו מבית המדרש ומדברי תורה, אפילו בשעת מיתה, שנא', "זאת התורה, אדם כי ימות באוהל" (במדבר יט, ד), אפילו בשעת מיתה תהא עוסק בתורה". (שבת פג:).

הביטוי הכפול הנ"ל "מבית המדרש ומדברי תורה", בא ללמד על ב' מצבים.

[א] קודם כל, שהאדם יעשה כל מאמץ להימצא בין כותלי בית המדרש, ואל יתפתה ללמוד בגלמודיותו בביתו הפרטי. כי המקום הקבוע לקדושה מוסיף סייעתא-דשמיא בהבנת הלימוד. והנה רבי אמי ורבי אסי אע"פ שהיו להם בטבריא שלש עשרה בתי כנסת, לא היו מתפללים אלא "ביני עמודי היכי דהוו גרסי" (ברכות ח).

ידעו ג"כ שקדושת בית המדרש עודפת על קדושת בית הכנסת, ולכן "מעלין בקודש ולא מורידין". מותר לעשות מביהכ"נ בימד"ר אבל לא מביהמד"ר ביהכ"נ. (מגילה כו).

[ב] כל זאת אם אין סיבות מצדיקות הגורמות לאדם שלא יוכל להימצא בבית המדרש, כגון חולי או זיקנה. אבל גם אז, ייזהר בכל כוחותיו לא להתבטל מתורתו, וזהו הנכלל בחלק שני של הביטוי הנ"ל "מבית המדרש ומדברי תורה". וממשיכים חז"ל שם ליעץ: "אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר 'זאת התורה, אדם כי ימות באוהל'".

מה הביא את חז"ל לזרז אותנו בעצה זאת, בדיוק באמצע פרשת "פרה אדומה"?

[א] מסביר מהרש"א שהביטוי "זאת התורה" בפסוקנו (י"ד) הוא לכאורה מיותר אחרי שהפרשה בלאו-הכי מתחילה "זאת חוקת התורה" (פסוק ב). לכאורה לפי מדרש-ספרא אין מקום לדברי מהרש"א, כי הם לומדים מהביטוי הזה שיש טומאת אוהל בכל המאהילים, ואפילו בבנין קבוע, וכן כל מיני אוהלים אפילו מחומרים שאינם נטמאים כי אינם פשתן. אם כן הפסוק אינו מיותר. ושמה הלימוד יוצא לנו כי כתוב "זאת התורה" ה' הידיעה, תורתנו הקדושה המפורסמת, ולא כתיב "זאת תורת האוהל".

[ב] הנצי"ב מוסיף גישה מיוחדת לו באומרו: "ומגיע זה הדרוש לכאן, דאפילו אדם המעלה שאין רוחו המרחפת על הגוף ראויה להיטמא, כמ"ש צדיקים אינם מיטמאין (תוספות בב"מ קיד:), אבל זה אינו נוגע לדיני תורה (הקבועים וקיימים) למעשה" (העמק דבר, יט, ד).

[ג] ונ"ל שאפשר להציע הסבר נוסף, כדלהלן.

מהר"ל מפרש סגנון-חז"ל "אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה" כי עצם התורה הוא רוחני ונאצל. "כי האדם שהוא בעל גוף, אינו ראוי למדרגה השכלית, רק כאשר יסלק ענין הגוף שלו לגמרי, עד שאין גופו נחשב כלל בעיניו. ואז ראוי אל התורה השכלית" (על אבות, דף קפא) ומי שהוא מבטל כל גופניותו, תורתו תתקיים ממש.

אמנם ודאי שאין הכוונה שהאדם ימסור נפשו וימות ממש בפועל על התורה (אם לא בשעת גזרת שמד), כמ"ש בב"ק (סא). "כל המוסר עצמו למות על דברי תורה, אין אומרים דבר הלכה משמו". אלא הכוונה שהוא מגיע לתשות-כח, (כמ"ש בב"מ צה. "מה לי קטלא כולה מה לי קטלא פלגא", וכן על נבל נאמר "ותגד לו אשתו... וימת לבו בקרבן... ויהי כעשרת הימים... וימות" - שמו"א כה, לו-לח) – כלומר, חולשה.

החושק בתורה חוטף מזונו (עירובין נד. רש"י ד"ה שדורסת ואוכלת, שאינו מקפיד על תענוגים אלא אוכל בשר בלי תבלין, וכן שאר עינוגים) ומצמצם בשינתו (עין גליון הב"ח על חגיגה יד. "מקמטים עצמם"), עד שחיותו הפיזית נפגמת. ובזה האדם מחליף עולם חולף עבור עולם קיים.

מסופר בסנהדרין (קיא.) כי הרב כהנא בא וישב לו לשמוע שיעור מפי רבו, וראה בו (= "סתם" בימות חול) שזה עכשיו חפף שערותיו (כלומר, התעדן ללא צורך). גער בו "ולא תמַצָא בארץ החיים". (איוב כח). התורה לא תימצא במי שמחיה את עצמו עליה". ועיין רש"י על בכורות (יח.) "אדאכלת כפנייתא", וכן רשב"ם על ב"ב (קז:). וכך לשון הרמב"ם: "אין דברי תורה מתקיימים במי שמרפה עצמו עליהם, ולא באלו הלומדים מתוך עידון... אלא במי שממית עצמו עליהן ומצער גופו תמיד ולא יתן שינה לעיניו ולעפעפיו תנומה... אדם כי ימות באהל... ברית כרותה, שכל היגע בתורתו בבית המדרש לא במהרה הוא משכח". (הל' תלמוד תורה, ג, יב)

האדם המזניח פינוק גופו – מכיר שהקשר לתורה הוא קשר עם בוראו של עולם. כדברי המדרש (שמו"ר טז): "משל למלך שהיתה לו בת יחידה. בא אחד מן המלכים ונטלה. בקש לילך לו אל ארצו וליטול אשתו עמו. אמר לו (החותן): בתי שנתתי לך יחידית היא. לפרוש ממנה איני יכול. לומר לך אל תיטלה, איני יכול, לפי שהיא אשתך. אלא זו טובה עשה לי, שכל מקום שאתה הולך, קיטון (=חדר) אחד עשה לי שאדור אצלכם, שאיני יכול להניח את בתי עכ"ל. כלומר, איפה שיש תורה, יש שם "משכון" על הקב"ה וגם הוא נמצא שם.

הגר"ח ולו"ז אין הרחיב על כך בהביאו דברי זהר:

"ואוליפנא דקוב"ה תורה איקרי". ("נפש החיים", ד/ו) ועוד הסביר כי כאשר האדם עוסק בדברי תורה, אפילו מקרא או אגדה, בעת שמבטא בשפתיו הוא דבוק ממש בהקב"ה (שם, ד/ו).

הרחיב על כך בַּיְתֵר-שְׁאֵת הַרְמַח"ל ("דרך הי", ח"ד פ"ב סעיף ב):

"שענינה הוא היותר יקר ומעולה מכל מה שאפשר שיימצא בנמצאים, מעין המציאות האמתיות שלו יתברך, ויקר ומעלה מעין אמתת מעלתו יתברך... עכ"ל.

וכמה יפה בטא זאת הרמב"ם:

"כי השכל הזה אשר שָׁפַע (=השפיע) עלינו מאתו ית' הוא המגע אשר בינינו לבינו". (מו"נ ג/גא תחילת ההערה).

מי שמבין חילופי ערך מה בין עוה"ז החולף, לעולם הרוחני היציב וקיים, הוא קורא לעוה"ז "אוהל" ולא "בית". כמפורש כאשר רשב"י שלח את בנו לקבל ברכה מאת ר' יהודה בן גרים, אמר לו "ליחרוב ביתך וליתב אושפיזך" (מו"ק ט:). ופירש רש"י ביתך היינו הקבר, יהא חרב לאורך ימים מבלי שתצטרך להקבר בו. ואושפיזך היינו בית מלון של עוה"ז, שהוא בר-חלוף. וכן נקרא "פרוזדור" (=חדר מבוא) (אבות, ד') הוא ברך אותו שישתהה בו ויחיה בו כדי לקיים מצוות.

ולכן כתוב בפרשה "כי ימות אוהל", כי תלמיד חכם ההוא מעריך עוה"ז כאוהל בלבד, ולכן הוא מזלזל בענינו. וזה הענין של "פרה אדומה" הנשרפת כליל עד שהיא אפר, בביטול גמור ("חובטין אותה במקלות וכוברין בכברות" פרה ג/א) וגם זאת, מחוץ למחנה שכינה. להורות כי היא (המסמלת את הגוף) דחויה מן הקודש. ולכן דוקא ע"י סגן, ולא ע"י כהן גדול.

כך גם אצל בן-תורה אמתית, הוא מבין מה הוא עיקר (=הנפש והשכל) ומה הוא טפל (=הגוף) בעוה"ז.

מסופר על הרב "חפץ חיים" שבא אליו אורח מעיר אחרת לשאול איזו עצה. כאשר הלה ראה הכסאות הישנים שהיו בבית מגוריו (וניכרים היו שלא החליפם באחרים זה כבר כמה עשרות שנים) תמה האורח בקול ושאל "היכן כלי-הריהוט המתאימים לרב גדול ומפורסם בישראל?"

תיכף הגיב לו חפץ-חיים, "והיכן הריהוט שלך?" ענה לו האורח, "הרי אני כעת נוסע בדרך ורחוק מביתי, ולא תוכל לצפות שאקח איתי בדרך כלי-בית שלי. תבוא ללמפרג [שם עירו] ותראה אלו וילונות יש לי, איזה שטיח פאר ואגרטיל קריסטל וכו'". ענה לו החפץ חיים, "גם אני כעת נמצא נוסע בדרך. גם אני כעת לא נמצא במקומי האמתי. כאשר נגיע לעולם האמת, שם כבר תראה כמה רהיטים יפים הכנתי לעצמי".

הבעיה שלנו היא שאין אנו יודעים מספיק מה גודל האוצר שיש לנו בתורה זו בת-שמים. הרי כל מלה ומלה שמבטאים בתורה היא אוצר-חמדה שממנו עתידים אנו להיות ניזונים לדורות נצח.

באותו מאמר של רמח"ל שהזכרנו לעיל, מובא שכל פרט ופרט בתורה מכוון מול ענין יחודי וסגולתי שיש בעולם הנצח – "ונמצא שהרוצה לעבוד לפני בוראו עבודה שלמה, צריך שיעסוק בכל חלקיה (כל ספר שבתני"ך וכל מסכת שבש"ס) כפי יכולתו, כדי שיגיע התיקון אל חלקי הבריאה כולה... יאחז בכולם (כל חלקי תורה) ולא יניח ידו מאחד מהם". וכמו כן האריך רמח"ל בסוף "דרך חכמה" שכתב. (עיי' "ילקוט ידיעת האמת", ח"ב דף רפ"ג, / וכמובאר ב"ביאור הלכה", סוף סי' קנ"ה בשם מדרש משלי פרק י')

כל הבריאה כולה ממתינה לתיקון ההוא, ואשרי אותו האדם שהתיקון הנפלא והיחודי הזה נעשה ומתבצע על ידו.

אילו היינו מכירים את מצב האמת לאשורו, אזי לא היינו מוותרים על שום ענין וחלק מהתורה. וכך כותב הרמב"ם:

"שאינן אחר המוות שלימות ולא תוספת, ולא יקנה האדם שלימות ויוסיף מעלה אלא בעוה"ז... ולפיכך ראוי להשתדל בזמן הקצר והמועט הזה, ולא להעבירו אלא בלימודים בלבד; לפי שהפסדו עצום שאין לו חליפין, ואין אפשרות תשלומין לכך. ולפי שידעו החכמים את זאת, ראו שלא להוציא את זמנם אלא בלימודים ובהוספת חכמה. ולפי האמת הרויחו את זמנם כולו, ולא אבדו ממנו בעינינים הגופניים אלא זמן קצר מאד, ובדבר שאי אפשר בלעדיו. ואחרים (=הבורים), – אבד להם כולו בדברים הגופניים בלבד... והפסידוהו הפסד נצח. וכל ההמוניים מהפכים את האמת בענין זה...". ("פירוש המשניות", אבות, ד, כב)

כמובן בדורות אלו התרגלנו למצב די שפיר בשמירת כוחותינו הגופניים והנפשיים, וזה חלק מהתרבות הכללית החילונית. ובכל אופן, הזמן הוא רודן-אכזרי ושתלטן, ואינו מרשה לנו לוותר בעת ובעונה אחת גם לגופניות וגם לרוחניות. רגע מהזמן שסומנה ונמסרה לכוון אחד מהם, ממילא חסר ונעדר מהצד השני. ישנם בודאי דרישות הכרחיות וצודקות למען בריאותנו. אבל חייב האדם להיות קנאי על הזמן החולף.

"ינקותא – כלילא דוורדא". (שבת קנב).

גיל הנעורים הוא מכרה-פז, רק לא רבים יחכמו לדעת לתפוש את היוזמה הברוכה.